

TELEVIZIJA - Včeraj v zgodovinski oddaji Paola Mielija Passato e Presente

»Požig Narodnega doma znanilec prihajajočega zla«

V nizu zgodovinskih oddaj *Passato e Presente* (Preteklost in sedanjost) so na televiziji Rai včeraj predvajali poglavje, ki so mu nadelo naslov Požig Narodnega doma v Trstu. Voditelj oddaje, novinar Paolo Mieli, je v studio povabil zgodovinarja Guida Crainza, poleg njega pa še dva doktoranda zgodovine, Antonella Folliera in Niccolò Panaina.

S štiridesetminutno oddajo, ki so jo včeraj na Rai3 predvajali ob uri kosila, na Rai Storia pa v večernih urah, so skušali prikazati okoliščine, v katerih je prišlo do fašističnega požiga stavbe, ki je bila veliko več kot samo to: bila je simbol slovenske, pa tudi slovanske prisotnosti v Trstu. »13. julij 1920. V Trstu, na Trgu Oberdan, zgori Narodni dom,« na začetku oddaje pove Mieli. »Kdo je kriv za ta požig? Fašisti, ki izvajajo njihove prve akcije,« nadaljuje novinar. Po splitskih nemirih, v katerih sta umrla dva italijanska člana mornarice, na tržaškem Velikem trgu fašisti priredijo shod, med katerim nekdo zabode enega izmed udeležencev shoda. »To so vzroki za požig, kot so jih navedli fašisti. V resnici pa je šlo za nekaj veliko hujšega, kar je naznanjalo vse prej kot dobre novice za našo državo,« Mieli posredno namigne na vzpenjajoči se fašizem, ne da bi ga dejansko omenil.

Da bi gledalcem približali kontekst, v katerem je prišlo do požiga Narodnega doma, so avtorji oddaje urine kazalce zavrteli nazaj, v čas pred prvo svetovno vojno in takoj po njej. V kratkem kronološkem pregledu so pred debato omenili nekaj relevantnih zgodovinskih dogodkov, ki so se zgodili pred požigom: tak je bil npr. napad italijanskih nacionalistov na sedež tržaške škofije 29. decembra 1918, ker je takratni škof Andrej Karlin v homiliji izpostavil začasnost italijanske vojaške okupacije Trsta. In še: 3. april 1919, ko v Trstu le nekaj tednov po milanski ustanovitvi fašistične organizacije Fasci italiani di combattimento nastane tržaška podružnica fašistov, ki v prvih mesecih delovanja beleži kakih trideset članov. Pregled se sklone z dogodkom, po katerem so naslovlili oddajo, torej s požigom Narodnega doma.

V teku oddaje izmenično z razmišljanji gostov v studiu sledijo vložki z zgodovinskimi fotografijami in posnetki, napovedovalka pa pripoveduje o relevantnih zgodovinskih dogodkih. Zvrstijo se tri take poglobitve; v prvi, naslovlili so jo »Trieste libera« (Svobodni Trst), teče beseda o Trstu od habsburške nadvlade do Italije, v drugi, z naslovom »Trieste redenta« (Odrešeni Trst), gledalec izve o krepitvi obmejnega nacionalizma in ksenofobnem valu, ki si kot cilj zastavi hitro italijanizacijo tega ozemlja. Tretji vložek, z naslovom Hotel Balkan, pa zadeva krst

Na Kontovelu sinoči iskali trojico mladih

Tržaški gorski reševalci so se sinoči ob 21. uri odpravili na območje pod Kontovelom, ker so prejeli obvestilo, da se je trojica mladih tam izgubila. V iskalni akciji so sodelovali z gasilci, ki pa so kmalu zatem sporočili, da se je iskanje uspešno končalo. Mladi so se v temi izgubili na poti med Kontovelom in Miramarom, pa so jih reševalci pospremili do ceste.

Množica pred gorečim Narodnim domom

ARHIV
MARIO TOMARCHIO

skvadrizma, kot požig Narodnega doma definira Paolo Mieli. Še pred tem pa tržaški zgodovinar in dolgoletni ravnatelj Narodne in študijske knjižnice Milan Pahor spregovori o tem, kaj je Narodni dom predstavljal za slovensko narodno skupnost, pri čemer poudari, da je bilo 13. julija 1920 poleg stavbe, ki jo je načrtoval Maks Fabiani, uničenih vsaj 21 krajev, ki so ponazarjali slovensko prisotnost v Trstu – »To je

za Slovence in Slovane v Trstu bila nekakšna šentjernejska noč,« oceni Pahor.

Pred koncem oddaje voditelj Paolo Mieli osrednjega gosta, torej zgodovinarja Guida Crainza pobraša še o treh temeljnih knjižnih delih, ki jih je po njegovem mnenju dobro prebrati za razumevanje tega zgodovinskega poglavja. »Za začetek *Dagli Asburgo a Mussolini* (Od Habsburžanov do Mussolinija) avtorja Almeriga Apollonia. Potem Milica

Kacin Wohinz, *Alle origini del fascismo di confine* (Izvor obmejnega fašizma) in Anna Maria Vinci z delom *Sentinelle della patria* (Stražarji domovine), ki dobro obravnava obmejni fašizem,« pove Crainz.

Zamudniki si oddajo o požigu Narodnega doma iz niza Passato e Presente lahko ogledajo z obiskom spletnega arhiva na naslovu www.raisplay.it/programmi/passatoepresente/. (maj)

SLOVENIJA - Pri založbi *cf. izšel prevod življenjske pripovedi Umberta Tommasinija

»Slovenski« Kovač anarhist

Spremno besedo je prispeval Claudio Venza, knjigo, ki je izvirno izšla v tržaškem narečju, pa je prevedla Eva Brajkovič

Štiri leta po smrti tržaškega anarhista Umberta Tommasinija, pisalo se je leto 1984, je prvič izšla njegova življenjska zgodba: samoizpoved je zapisana v tržaškem narečju. »V govorici, s katero se je običajno izražal, je bila njegova pripoved še bolj pristna in živahna,« pove Claudio Venza, ki je takrat uredil knjigo z naslovom *L'anarchico triestino*. Kasneje je z naslovom *Il fabbro anarchico* izšla še nekoliko krajša italijanska različica te knjige, sledil je prevod v kastiljščino, nedavno pa je ugledal luč slovenski prevod, *Kovač anarhist*. Podpisala ga je Eva Brajkovič, izšel je pri založbi *cf. in pred slabim tednom so ga predstavili v Kopru, načrtujejo pa tudi tržaško predstavitev, ko bo to mogoče.

»Zanimivo je bilo prevajati živ Tommasinijev govor v pogovorno »primorščino«, zdela se mi je najbolj primerna za to, da sem ohranila občutek živga, pogovornega jezika,« pove prevajalka Eva Brajkovič. »Zabavala sem se ob poskusih prevajanja tržaških kletvic, ki so na koncu ostale kar v izvorniku, saj jih večinoma uporabljamo tudi v pogovornem jeziku na Primorskem.«

Predgovor za slovenski prevod je prispeval Venza in v njem rekonstruiral politični in družbeni kontekst, v katerem se je gibal in deloval Tommasini. »Opremil sem ga z arhivskimi viri, črpal sem jih predvsem iz osrednjega državnega arhiva v Rimu, kjer hranijo dokumente fašistične policije, ki je Tommasiniju sledila, saj so ga imeli za osebo, ki je bila zelo nevarna za režim. Konec koncev se pri oceni, da je bil neuklonljiv nasprotnik fašizma, niso motili,« ocenjuje Claudio Venza.

Umberto Tommasini (1896–1980) je prisostvoval številnim ključnim zgodovinskim dogodkom: videl je požig Narodnega doma, bojeval se je v španski državljanski vojni in še bi lahko naštevali. »Kot antifašist in anarhist se je večkrat znašel z ramo ob rami s Slovenci, npr. v prvih dneh septembra 1943, ko je zbežal iz koncentracijskega taborišča Renicci d'Anghiari. Anarhistov in Slovanov namreč po formalnem padcu fašizma 25. julija 1943 z aretacijo Mussolinija niso izpustili z Ventoteneja kot druge antifašiste, pač pa so jih kot »neukrotljive« osebe preselili v toskansko taborišče, od koder so zbežali tik pred prihodom nemških čet,« navaja Venza.

»Velik del življenja je Umberto preživel po zaporih, v konfinaciji, v taboriščih, kot politični pre-

Fašisti so leta 1925 Umberta Tommasinija aretirali

bežnik, toda kjerkoli se je znašel, nikoli ni obupal. Tommasinijeva zgodba je inspirativna, saj govori ravno o tem – o moči, ki jo poseduje človek, ki svoje življenje

živi v skladu s svojimi prepričanji in ideali, ki pa seveda niso usmerjeni v iskanje koristi zase, temveč zasledujejo idejo sveta, ki temelji na pravičnosti, enakopravnosti, ljubezni do sočloveka. In prav z ljubeznijo do ljudi, do človeštva, posebej še do šibkih in neprivilegiranih – je prežeta Umbertova pripoved. To dela knjigo tako posebno,« je prepričana prevajalka, ki jo je Tommasinijeva zgodba naravnost prevzela. »To pa tudi zaradi njegove volje do življenja in visokih etičnih vrednot, ki jih je vselej zagovarjal in živel. Poudarjam – živel, ne le govoril o njih! V mislih imam odgovornost, saj je vedno mislil s svojo glavo in zavrčal vsakršne vsiljene avtoritete; solidarnost, enakost in bratstvo, ki se kažejo tako preko njegovega dolgoletnega sindikalističnega dela kot preko njegove trdne internacionalistične pozicije. »Pozitiven« nacionalizem ne obstaja – vedno vsebuje v sebi podmeno, da je ena nacija več vredna od druge.« (maj)

Padec kolesarja med spustom z Volnika

Med spustom z Volnika proti Repniču se je včeraj popoldne poškodoval 24-letni gorski kolesar E.R.. Mladenec je izgubil nadzor nad kolesom in padel na kamnita tla. Pri tem je prebil zaščitno čelado in utrpel močan udarec v glavo, rano na sencu ter številne druge poškodbe, ki pa - tako gorska reševalna služba - naj ne bi bile hude.

Drugi kolesar v skupini je sprožil alarm in pričakal gorske in jamske reševalce v bližini kraja nesreče, na kraj so prihiteli tudi gasilci. Poškodovanega kolesarja so dosegli s terenskimi vozili: prepeljali so ga do rešilnega vozila, nakar so ga reševalci službe 118 prepeljali v kati-narsko bolnišnico. Reševanje se je zaključilo približno ob 16. uri.

Pripadniki gorske reševalne službe in službe 118

CNSAS FVG